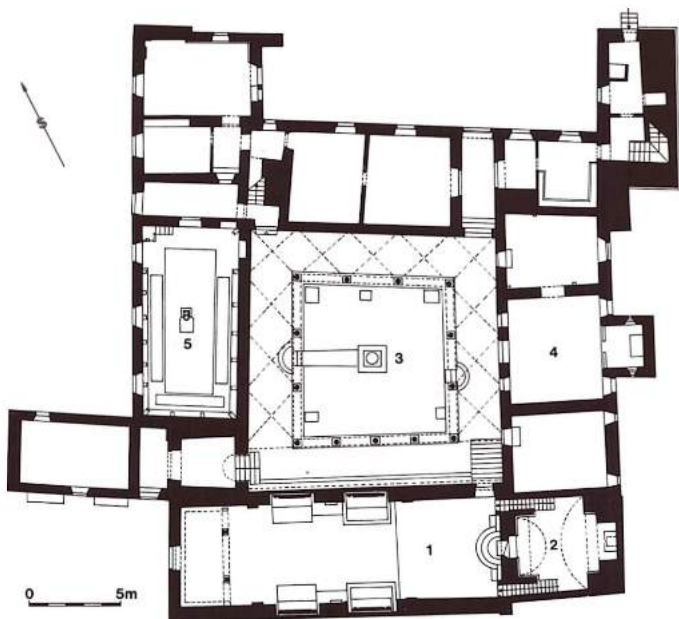

se niz vrijednih umjetnina: romaničko-gotička raspela u *Sv. Andriji*, poliptih Blaža Jurjeva u *Sv. Jakovu*, poliptih domaće škole u *Gospi pokraj mora* (danas u Pinakoteci u Trogiru), gotički relikvijari u *Sv. Križu* (u zbirci dominikanskoga samostana u Trogiru). Iz pustinjačke crkve *Gospe od Prizidnice* potječu oslikano gotičko raspelo i biz. ikona, danas u župnoj crkvi Slatinâ. Uz JZ stranu Čiova pruža se otočić Fumija na kojemu su ostaci kasnoant. ili ranosrednjovj. crkvice Sv. Fumije i gospodarskih zgrada trogirskih benediktinaca.

ČIOVO, tlocrt samostana Sv. Križa: 1. crkva, 2. kriptâ, 3. klaustar, 4. kapitul, 5. refektorij

LIT.: Lj. Karaman, Notes sur l'art byzantin et les Slaves catholiques de Dalmatie, Recueil Uspenski, Paris 1932, 2. — C. Fisković, Gotička drvena plastika u Trogiru, Rad JA, 1942, 275. — L. Katić, Starohrvatska crkva sv. Petra na Čiovu, SHP, 1954. — P. Andreis, Povijest grada Trogira, I i II, Split 1977. i 1978. — I. Lucić, Povijesna svjedočanstva o Trogiru, I i II, Split 1979. I. Bab.

ČIPKA, šupljikava ili mrežasta prozirna izrađevina od pamučnih, svilenih, agavinih, srebrnih ili zlatnih niti. Izrađuje se ručno iglom, kačkalicom, batićima i čuncima — tehnikom pletenja, kačkanja, vezivanja, šivanja, tkanja; u novije vrijeme proizvodi se i strojem. Prvotno se č. javlja kao završetak tkanina da bi se spriječilo osipanje potke a potkraj XV. st. javlja se kao samostalna izrađevina, nezavisna od podloge. Oplitanje ili vezanje niti osnove tehnikom preplitanja i uzlanja (*posament*, *guipura*, *macramé*) začetak je čipke na batiće. Podvijanje ruba tkanine uz izvučenu nit i šivanje raspleta (*ažura*) bila je osnova za šivanu čipku. Te dvije tehnike najvažnije su za pojavu samostalne čipkarske vještine.

Razvijeno čipkarstvo pojavljuje se krajem XV. st. u Europi kao organizirano žensko tekstilno rukotvorstvo. U toku XVI. st. u čipki prevladava renesansni geometrijski stil, kod šivane čipke veoma srodan retičeli, a kod čipke na batiće s jasno vidljivim osnovnim hvatom dretvice i meandrirane tkanice. Tiskani predlošci od sred. XVI. st. postaju osnovom za dalji likovni i tehnološki razvoj čipkarske vještine. U XVII. i XVIII. st. č. poprima baroknu bujnost, asimetričnost, cvjetni ornament, nekad i u reljefnoj izvedbi. Slijede nježne rokoko cvjetne kitice i apstraktni likovi na paučinstvo tankoj pozadini. U XIX. st. čipkarstvo stagnira i odumire.

Među ranim, osobito cijenjenim čipkama spominje se dubrovačka čipka, tzv. *point de Raguse*. Posebne stilске značajke dubrovačkoga čipkarstva više se ne mogu utvrditi, jer nema dovoljno očuvanih primjeraka. »Point de Raguse« je ostala oznaka za proizvodno središte, u kojemu su se izrađivale i šivana čipka i čipka na batiće. Malobrojni očuvani primjerci to potvrđuju: renesansna šivana čipka iz obitelji Sorgo-Mirošević u Dubrovačkomu muzeju; umeci jednostavne rane čipke na batiće u židovskoj općini u Dubrovniku; rubna čipka na batiće i odgovarajući umetak na oltarniku samostana dominikanki u Stonu — sve iz XVI. st. Najraniji poznati primjerak u čipkarstvu uopće (oko 1500) jest bijelo-modra rubna čipka na batiće, prišivena uz punjenu mrežicu, iz prve pol. XVI. st. u crkvi Gospe od Šunja na Lopudu.

O razvijenosti čipkarstva na cijeloj I jadranskoj obali svjedoče mnogobrojni primjerci, od najkvalitetnijih unikatnih, do jednostavnih čipki za široku potrošnju, koje su kao ukrasni dodatak dijelom služile i u folklornom kostimu toga područja (Škedenj, Pag, Konavli). Poznate su i brojne čipke na crkv. obrednom ruhu: alba iz franjevačkoga samostana na Čiovu (izgorjela 1949; fotodokumentirana) i alba iz franjevačkoga samostana u Hvaru, obje retičele iz XVI. st.; čipke na bijelome tekstilu u crkvi Sv. Stasija u Dobroti i u katedrali u Kotoru — *macramé*, čipka na batiće i šivana čipka iz XVI. st.; dvije albe s čipkom na batiće u franjevačkom samostanu na Hvaru, XVII. st.; alba sa šivanom čipkom zvanom *roselino* u franjevačkom samostanu na Visovcu, sred. XVIII. st.; zbirka baroknih čipaka u samostanu benediktinki u Zadru, XVII. i XVIII. st.; zbirka čipaka u katedrali Sv. Stjepana u Hvaru — oltarnik s *macraméom* iz XVI. st., oltarnik s bijelim vezom i raspletom iz 1600, fragmenti s pučkom retičelom iz prve pol. XVII. st., primjerci visokoga čipkarstva iz XVII. i XVIII. st.; zbirka hvarskih čipaka u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu. Čipka se proizvodila dijelom u ženskim samostanima, a dijelom u mreži radionica, osnovanih uglavnom za potrebe mletačke trgovine, koja ih je na tržištu plasirala kao *mletačku čipku*. U čipkarskim predlošcima franjevačkoga samostana na Badiji kraj Korčule (danas u arhivu Male braće u Dubrovniku) zastupljeni su nacrti za barokne čipke na batiće kao i nekoliko primjeraka za najfiniju šivanu čipku *roselino*, kojima su se služile domaće čipkarice. Da su naše čipkarice radile za strano tržište, svjedoči J. W. Valvasor (1686).

Čipka na batiće izrađivala se u XVII. i XVIII. st. i u SHrvatskoj na području Lepoglave, očito njegovana u lepoglavskom pavlinskom samostanu.

Ženski, pretežno benediktinski samostani u primorju bili su na neki način škole za čipkarice. U prvoj pol. XX. st. propadanje čipkarstva pokušava se zaustaviti tečajevima i školama koje s prekidima djeluju u Pagu, Splitu, Primoštenu, Lepoglavi. Po središtima čipkarske radinosti javljaju se u suvremenoj trgovini tzv. *paška* i *lepoglavska* čipka.

Folklorne čipkarske tehnike. Narod čipku poznaje pod različitim nazivima: *čipka*, *špica*, *zupci*, *zubići*, *merlići*, a narodno tekstilno rukotvorstvo sadržava osnovne zahvate kasnijega razvijenog čipkarstva. Među šivanim tehnikama to su raspleti, od jednostavnih ukrasnih ažura do širokih izvlačenih pruga izvedenih u jednom i u oba smjera (*rasplit*, *grbež*, *gaž*, *gazac*, *rizano* i *micano*, *lozanje*, *rakam*). Za opletanje najčešće služi bijeli konac, ponekad i zlatna nit, a uzorak je geometrijski, rjeđe biljni, iznimno i životinjski (Baranja). Rasplet je osobito razvijen u sjev. i u primorskoj Hrvatskoj. Na sjeveru se nalazi na prsima muške košulje, na rukavima opleća i na rubovima skuta, u primorskomu dijelu na prsima ženske košulje i na pokrivalima za glavu. Tu je rasplet ponekad dostignuo stupanj šivane čipke *retičele* (tal. *reticella*), poznate osobito u nošnji otoka Paga kao *paški teg*, u J Istri, na Lošinj (Nerezine), u sr. Dalmaciji (Primošten, Omiš), u Dobroti u Boki kotorskoj (udovička kapa).

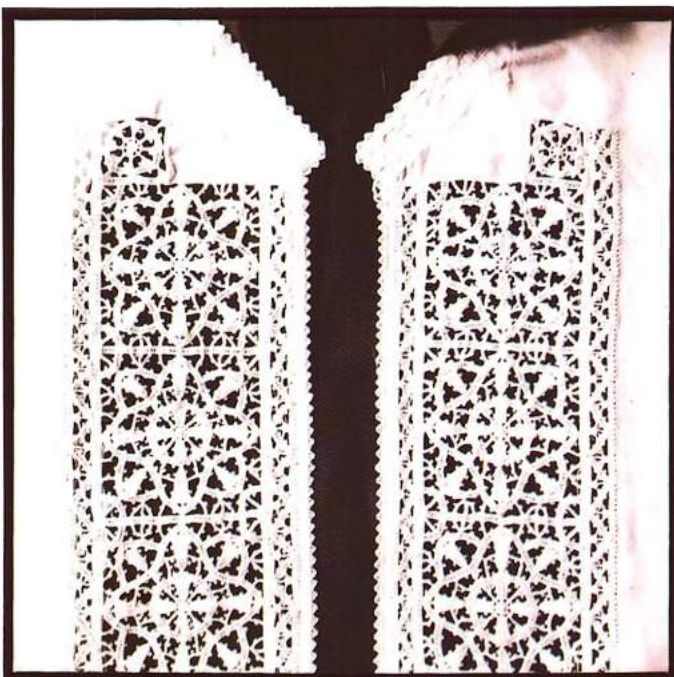
Drugi način šupljikava rada nalik na čipku, tzv. *priplet*, *priplit*, javlja se u SHrvatskoj (Slavonija, Baranja) kao ukrasni šav između dviju pola plat-

ČIOVO, klaustar samostana Sv. Križa

ŠIVANA ČIPKA NA KAPICI IZ DOBROTE. Zagreb, Etnografski muzej

ŠIVANA PAŠKA ČIPKA NA ŽENSKOJ KOŠULJI. Zagreb, Etnografski muzej

ČIPKA IZ STRIZIVOJNE. Zagreb, Etnografski muzej

na ili na prsima muške košulje. Priplet je nekad širok i više od 10 cm, starinska je šara geometrijska, novija s cvjetnim motivom. Bod je gusti obamet, srodan bodu šivane čipke.

Seljačke, domaće čipke na batiće, susreću se na poculicama u SZ Hrvatskoj, rađene debelim lanenim koncem ili vunicom, nekad i u dvije boje.

Tehnika uzlanja i preplitanja, tzv. *macramé* susreće se na starinskim plaktama u hrv. dijelu Posavine, gdje su rese ukrasno isprepletene, premda obično više nisu dio osnovne tkanine, nego su izvedene na kratkoj pruzi platna i prišivene na rub plahte.

Među čipkaste strukture ubraja se i način izrade jalbe tehnikom preplitanja niti, tzv. *egipatsko pletivo*.

LIT.: Z. Šufflay, Hrvatska čipka u domu i na oltaru, Beč 1908. — M. Gavazzi, Hrvatska narodna umjetnost, Zagreb 1944. — M. Gušić, Uz pitanje dubrovačke čipke, Anali — Dubrovnik, 1952. — Ista, Zbirka čipaka samostana sv. Marije u Zadru, Radovi HJZ, 1960. — Ista, Porijeklo čipke na batiće, ZNŽO, 1962, 40. — B. Štenczi, Neke arhaične tehnike na našem folklornom tekstilu, ibid. — M. Gušić, Čipkarski centri u Boki kotorskoj, Zbornik grada Kotora, Kotor 1970. — N. Bezić-Božanić, Tradicija čipkarske tehnike na otoci Hvaru i Visu od XVII. st. do danas, Makedonski folklor (Skoplje), 1985, 35. J. R. R.

ČITLUK, selo S od Sinja. U rimsko doba *Colonia Claudia Aequum* (grad je osnovao car Klaudije). Grad četvrtastog oblika bio je opasan zidinama. Istražen je dio foruma s kapitolijem te gradska vrata uz koja su bile dvije šesterokutne kule. U gradu su postojale uglavnom samo javne građevine. Iz Čitluka potječu mnoge skulpture: ukrasi lukova gradskih vratiju s reljefima Rome, Viktorije i pokorenog barbara, kipovi Rome i Fortune, Dijane — Hekate te velika Heraklova glava.

LIT.: E. Reisch, Colonia Claudia Aequum, Jahreshefte ÖAI, 1913. — A. P. Mišura, Colonia Romana Aequum Claudium, Graz — Wien 1921. — M. Šuić, Antički grad na istočnom Jadranu, Zagreb 1976. — N. Cambi, Dvije skulpture iz antičkog Aequuma, VJAH, 1980, 74. — B. Gabričević, Iz antičkog perioda Cetinske krajine, Split 1984. — N. Cambi, Antička skulptura u arheološkoj zbirci Franjevačkog samostana u Sinju, Zbornik Kačić, 1985, 17. — A. Milošević, Čitluk, Novija arheološka istraživanja Aequuma, Arheološki pregled (Beograd), 1986. N. Ci.

ČIŽMEK, Ivan, arhitekt i urbanist (Zagreb, 23. X. 1937). Diplomirao na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu 1962. Bavi se planiranjem i projektiranjem stambenih naselja, turističkih kompleksa, gradskih centara i rekonstrukcijom gradskih jezgri. Radio je u Parizu (atelje A. Josica, 1966—68), a 1968—71. djeluje u radnim skupinama »X« i »Z«. S grupom »X« sudjeluje na natjecanjima za kulturni centar u Skoplju (1968, II. nagrada), za centar Bitolja (1968, posebna nagrada), za rješenje sajamskoga kompleksa u Skoplju (1969, otkup). God. 1976. s T. Odakom, T. Bilićem i Z. Vazdarom na natjecanju za stambeno naselje i centar Dugave dobiva I. nagradu, a 1977. s J. Matijevićem, D. Milasom i D. Pološkim dobiva I. nagradu za rješenje sekundarnoga gradskog centra, Trga Francuske Republike u Zagrebu. Izlagao je u okviru tzv. novih tendencija (1965), na izložbi »Izazov« (1971) u Zagrebu i samostalno (crteže) u Bjelovaru (1981). God. 1970—92. djeluje u Urbanističkom institutu Hrvatske gdje je izradio veći broj studija i provedbenih urbanističkih planova.

BIBL.: *Stambena zajednica IX u Zadru* (s D. Milasom), Arhitektura, 1974, 149; *Urbanistički projekt od ideje do realizacije Dugave* (katalog), Zagreb 1977.

LIT.: Ž. Sabol, Ivan Čižmek, ČIP, 1981, 342. — J. Holz, Povratak u budućnost, ŽU, 1990, 47. R.

ČORAK, Željka, povjesničarka umjetnosti i književnica (Zagreb, 15. III. 1943). Završila Filozofski fakultet u Zagrebu 1967, gdje je doktorirala s temom *Drago Ibler i hrvatska arhitektura između dva rata* (1976). Od 1972. zaposlena je u Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu gdje 1990. postaje znanstvenim savjetnikom. Bavi se poviješću i teorijom moderne arhitekture i urbanizma, te pitanjima suvremenoga planiranja i zaštite prostora. Začetnik je sekcije Prijedlog Zagrebačkoga salona. Uz znanstvene radove, piše likovne i književne eseje i kritike, prevodi poeziju s francuskoga, talijanskoga i engleskoga jezika. God. 1968—71. bila je urednik likovne rubrike »Telegrama«, a 1976—87. glavni urednik časopisa »Život umjetnosti«.

BIBL.: *Novija slovenska arhitektura*, ČIP, 1968, 8; *Dubrovačko slikarstvo XV i XVI st.*, Kritika, 1969, 5; *Kaleidoskop*, Zagreb 1970; *Arhitektura u »Zemlji«* (katalog), Zagreb 1971; *Kvadratura kipa*, Teka (Beograd), 1972, 1; *Stil i karakter suvremenih zalvata u jadranski prostor*, ŽU, 1973; *Čega se sjeća secesija*, ČIP, 1975, 12; *Marino Tartaglia* (katalog), Zagreb 1975; *Grafički dizajn na izložbi »Secesija u Hrvatskoj«*, ČIP, 1977, 10—11; *Bollé u funkciji grada*, ibid., 1978; *Katedrala u funkciji grada*, ibid., 1979; *Trga nad pogodom*, ČIP, 1979, 2; *Počeci obrtne škole i vizuelni identitet Zagreba* (katalog), Zagreb 1980; *Postmoderna arhitektura*, Arhitektura, 1980, 172—173; *Crkva pokraj mora*, ibid., 1980; *U funkciji znaka — Drago Ibler i hrvatska arhitektura između dva rata*, Zagreb 1981; *Petar Knoll, teoretičar arhitekture*, Radovi OPU, 1981; *Nova slika: slikarske tendencije osamdesetih godina*, Zagreb 1982; *Trnje: korekcija kao projekcija*, Radovi IPU, 1984, 8; *Krematorij Mirogoj*, Zagreb